

Is de figuratieve schilderkunst dood? Deze vraag is wellicht een beetje overdreven. Maar met deze vraag ga ik graag een luchtige rondreis met jullie maken over een kunstzinnig schilderspad door de tijd.

Dus ligt de schilderkunst al sinds de tweede helft van de 20e eeuw aan de beademing? Hoe is dit gebeurd en is dat zo? Is er hoop voor de toekomst van figuratie?

Na de 20e eeuw is alles al gezien en ik bedoel echt alles op het gebied van kunst. Alles wat maar mogelijk is. En alles kon als kunst te tellen: spatten, monochromen, vuilniszakken, blikken met afval, conceptuele kunst zonder fysieke of materiële substantie, installaties, performances, body art noem maar op. Alles kan kunst zijn.

Behalve figuratief schilderen dat als volkomen verouderd en stoffig werd beschouwd. Mocht je figuratie willen gebruiken moest dat dan heel subversief zijn? Opzettelijk kitsch? Politiek provocerend of regelrechte aanfluiting van het schilderen zelf? Aan de hand van enkele voorbeelden wil ik het graag met jullie daar samen over hebben.

Dus laten we teruggaan in de tijd en proberen begrijp wat er gebeurde.

De breuk vond plaats in de 19e eeuw toen kunstenaars begonnen te denken dat het nodig was om '**avec son temps**' te schilderen, zoals de Fransen zeggen, schilder in je eigen tijd.

De breuk vond plaats tussen de academische schilders en de vernieuwers van die tijd: **de Realisten, de Impressionisten**. Degenen die destijds werden afgewezen. Ze werden afgewezen door de **salons** en de meest prestigieuze kunstinstellingen omdat ze niet op 'de juiste manier' schilderden. Vreemd genoeg was de juiste manier van schilderen voor de voorstanders van de academische traditie het keer op keer schilderen van de **Griekse mythologie**, wat natuurlijk heel raar is voor een tijdperk waarin stoommachines en elektriciteit een revolutie teweegbrachten.

In alles hielden sommige traditionalisten vol dat de juiste manier van schilderen was om de oude dictaten te volgen en de moderne wereld te negeren, en zo bijna de dood van de traditionele schilderkunst te veroorzaken. Het zou dan ook verkeerd zijn om **de modernisten en de avant-gardes van toen de schuld te geven** dat ze de traditionele kunst om zeep hielpen. Het waren die

schilders zelf die beweerden de traditie te volgen. Zij waren zelf de echte boosdoeners.

Academische kunstenaars zoals **Cabanelle, Couture, Flandrin, Bouguereau** en hierbij wil ik ook de Nederlander (Fries) **Alma Tadema** noemen. Deze schilders werden '**Pompier**' genoemd, dat in het Frans 'brandweermannen' betekent. Dit was om hun pompeuze stijl te bespotten, en verwijst naar Pompeii en de Griekse helmen die ze droegen op hun schilderijen en die bijna lijken op de helmen van de brandweerlieden. In die tijd werd hun meesterschap, dat bewonderd had moeten worden, volledig bespot.

Hun kennis, hun techniek stond op het punt om verloren te raken omdat ze niet wisten hoe ze die moesten gebruiken **om over hun eigen tijd** te schilderen. Ze wisten wel hoe ze moesten schilderen, ze hadden het de vaardigheid, maar ze wisten het niet het over te brengen naar hun eigen tijd.

Bouguereau zei dan wel dat het nieuwe kunst was, maar zijn landelijke taferelen met folkloristische nostalgie en pastorale taferelen was niet meer, voor 19e-eeuwse mensen die stoom ontdekken, motoren en elektriciteit, interessant. Bouguereau had natuurlijk een zeer hoog gevoel voor het mooie, maar

voor het ware leven hij had slechts een heel stoffig beeld en kort nadat de vernieuwers het roer overnamen, werd hij bespot omdat hij pompeus was

De 19e-eeuwse westerse kunst ervoer zo twee grote crises die nauw met elkaar verbonden waren: **een crisis van representatie** en de **crisis van het onderwerp**. Dus niet alleen een crisis van hoe te schilderen, maar ook een crisis van wat te schilderen.

Vóór de 19e eeuw was schilderen de enige manier om de verschijning van dingen weer te geven. **Het ambacht van schilders was onmisbaar**. Het was het tijdperk van de nabootsers. Alles was toen eenvoudig. Elk onderwerp dat voorwerpen of karakters vertegenwoordigt met goede gelijkenis werd al gauw goed gevonden.

Maar toen gebeurde er iets dat een **revolutie teweeg zou brengen in de kunstwereld: De fotografie**. Dat bleek al snel een veel nauwkeurigere en praktischere manier te zijn om de verschijningsvorm van dingen vast te leggen en te vereeuwigen. Dit was geen plotselinge breuk, de technologie ontwikkelde zich in de loop van tientallen jaren, maar het brak heel langzaam maar zeker de functie van schilderen af.

Schilders verloren de exclusiviteit van representatie. Van daaruit werden schilders met een nieuw probleem geconfronteerd. Waarom blijven schilderen met hetgeen wat de kloof vergroot. **Wat is het nut van schilderen als je een foto kunt maken.** Heeft sindsdien, ondanks de inspanningen van kunstenaars om zichzelf opnieuw uit te vinden, ondanks veel genieën, heeft schilderen dan zijn belang verloren door deze dubbele ineenstorting van zowel representatie als onderwerp?

Dat leidde tot zeer uiteen lopende reacties van kunstenaars.

Sommigen pleiten zelfs voor de **volledige vernietiging van kunst** en proberen kunst tot het uiterste te drijven door kunst te maken die absoluut niets te maken heeft met figuratieve schilderkunst zoals installaties, constructies, bodyart, landart. Sommigen gingen voor abstracte kunst, soms speelden ze met de grens tussen abstractie en figuratie zoals pop-art met beelden van reclame en de dagelijkse cultuur. Een nieuwe trend ontstond: het maken van straatkunst, wat eigenlijk ook figuratief is maar deze straatkunst is slechts een subgenre van pop-art, Is dit dan een excuus om figuratief te schilderen. En wat dachten jullie **van film als kunst, videogames, stripverhalen, animatie, digitale kunst.**

Het onmiskenbare succes van deze vormen van kunst is indicatief voor de menselijke behoefte aan verhaal en representatie. Figuratie bestaat nog steeds, het is gewoon niet meer in de schilderkunst. Is het zo dat abstractie en de conceptuele kunst de schilderkunst tot zo'n **hoge sfeer van elitarisme** is verheven dat er geen terugkeer meer mogelijk is. Wat is dan waard om geschilderd te worden? Wordt dan van schilders verwacht dat ze zich concentreren op penseelvoering en textuur?

Is het dan zo dat het belangrijkste in de schilderkunst nu is dat de zichtbare sporen van het penseel interessant zijn geworden om kannen, fruit, theepotten en allerlei snuisterijen te laten zien. Is de behandeling van het oppervlak met impasto technieken, uitgestorte verf en andere manieren om het oppervlak te bewerken nu het onderwerp van het schilderij geworden?

Hoe zet een schilderij nu mensen nu aan het denken? Hoe diep is het nu? Hoeft niet verder te gaan dan het oppervlak, hoeft het alleen maar gezien te worden? Is het om een woonkamer te versieren, zodat de kleuren passen bij de gordijnen?

Kandinsky, Mondriaan, Malevich. Ze zijn allemaal begonnen met representatie, maar ze zijn uiteindelijk een andere weg ingeslagen.

Is het nu tijd voor een figuratie om zijn grote comeback te maken, maar dan wellicht in andere verschijningsvormen of technieken?